

o revolucionarnoj estetici bili za sovjetski realizam potpuno irelevantni. U konačnici, oni su sami mogli predstavljati subverziju za sovjetsko poimanje realnosti.

U epilogu se kratko razmatra razdoblje nakon Staljinove smrti i Drugog svjetskog rata te stanje u postsovjetskoj Rusiji. Nakon Drugog svjetskog rata žanr povratka izgubio je svoju čar, a, s druge strane, sovjetska se religija dodatno sekularizirala i prebacila na polje ekonomske borbe sa Zapadom. Od početka devedesetih Staljinov se lik počinje revalorizirati i uskoro postaje nathistorijskom figurom koja amalgamira identitete pravoslavlja, nacionalizma i komunističkih ideja.

Zaključno gledajući, Riklinovo shvaćanje sovjetskog komunizma u suštini ne donosi ništa novo – moglo bi se reći da se radi o komprimiranom konglomeratu standardnih argumenata lijevo-opozicijskih, novo-ljevičarskih i građanskih teorija, a koji su u ovom slučaju protkani ne posebno originalnom iako zvučnom tezom o komunizmu kao surogatu starih religija. S druge strane, Riklin upotrebljava standardni suvremeni obrazac svojevrsnog rastakanja i zahvaćanja velikih povijesno-političkih događaja kroz razne mikropolitčke prizme, u ovom slučaju kroz problematiku pisanja angažiranih lijevih intelektualaca i njihovih sudbina. Iako, i u tom se slučaju radi tek o crticama, a nikako o sveobuhvatnoj kritici. U tom smislu ova se knjižica može promatrati i kao svojevrсна socio-loška studija fenomena čarobne i tragične zavodljivosti komunističkih ideja.

Nikola Mokrović

Prikaz

Okrugli stol Izbori zastupnika u Hrvatski sabor i referendum

Zagreb, 2011.

Znanstveno vijeće za državnu upravu, pravosuđe i vladavinu prava Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti održalo je 28. veljače 2011. godine okrugli stol na temu Izbori zastupnika u Hrvatski sabor i referendum. Kao što je to već uobičajena praksa, trinaesti susret rezultirao je objavljivanjem knjige u nakladničkom nizu "Modernizacija prava". U knjizi su objavljena izlaganja i rasprave vodećih hrvatskih autora koji problematiziraju pitanja izbora zastupnika u Hrvatski sabor i referenduma.

Uvodno izlaganje pripalo je prof. Mirjani Kasapović u kojemu je putem temeljnih normativnih mjerila vrednovanja izbornih sustava nastojala obrazložiti zašto je hrvatski izborni sustav dobar. Sa stajališta reprezentativnosti kao središnje normativne vrijednosti i glavnog cilja razmjernih izbornih sustava – dakle i hrvatskoga – pokazuje se da hrvatski izborni sustav korektno ostvaruje svoj temeljni funkcionalni cilj. Ne samo da pravedno i pošteno predstavlja glavne društvene skupine i različita politička mišljenja već doprinosi i značajnom trendu smanjivanja pobjedničkog bonusa. Da je hrvatski izborni sustav dobar, pokazuje i drugi funkcionalni cilj izbornih sustava, to jest koncentracija

političkih snaga kao preduvjet donošenja političkih odluka i vođenja djelotvorne politike. Komparativnim promatranjem broja političkih stranaka u parlamentu te trajnosti i stabilnosti vlada zemalja Srednje i Istočne Europe pokazalo se da hrvatski izborni sustav karakterizira postojanje umjerenog pluralizma – najpoželjnijeg oblika višestranačkog sustava – te izrazita trajnost i stabilnost hrvatskih vlada. U pogledu izborne participacije, kvantitativnoj dimenziji (brojčanom sudjelovanju) često se pridodaje kvalitativna dimenzija, to jest mogućnost glasovanja i za stranke i za pojedinačne osobe. Ta ne-mogućnost u hrvatskom slučaju upućuje na nužnost redizajniranja institucionalnih aranžmana kako bi se usvojili oni aranžmani koji pogoduju većem sudjelovanju građana na izborima. Nešto manje važno, ali nezaobilazno mjerilo jest jednostavnost izbornog sustava. Kao rezultat svih prethodno navedenih mjerila očituje se legitimnost izbornog sustava.

Sljedeće izlaganje bilo je ono prof. Roberta Podolnjaka na temu *Dijaspora i izbori za Hrvatski sabor* u kojemu je predložio novi model izbora triju zastupnika hrvatskih građana bez prebivališta u RH. Nakon uvodnih napomena iznio je nekoliko argumenata *pro et contra* glasovanja inozemnih državljana. Potom se, u središnjem dijelu izlaganja, usredotočio na pitanje posebnog predstavništva dijaspore u Hrvatskom saboru. Prikazao je genezu posebnog predstavništva dijaspore u hrvatskom parlamentu; od miješanog razmjerno-većinskog sustava iz 1995, preko uvođenja razmjernog izbornog sustava i tzv. nefiksne kvote iz 1999, sve do ustavnih promjena iz 2010. godine. Po uzoru na talijanski model glasovanja dijaspore Podolnjak je

predložio sustav koji bi imao sljedeće značajke: (1) dijaspora ima pravo glasa; (2) izabrani su kandidati koji imaju prebivalište u pojedinim izbornim jedinicama; (3) ravnomjernija je zastupljenost dijaspore i nije koncentrirana samo na zastupnike s jednog područja (BiH); (4) dijaspora ima fiksni broj predstavnika (3); (5) zbog fiksnog broja više nije važno s velikim brojem birališta težiti velikom izlasku birača na glasovanje zbog izbornog količnika; (6) budući da se radi o modelu sličnom onom koji se primjenjuje u Italiji od 2006. godine, na njega vjerojatno ne bi bilo zamjerke iz Europske Unije. Ustavnim promjenama iz 2010. definiran je broj zastupnika dijaspore na tri zastupnička mjesta, čime je automatski odbačeno dosadašnje rješenje nefiksne kvote, te je utvrđeno da će birači koji nemaju prebivalište u RH glasovati isključivo u diplomatsko-konzularnim predstavništvima. Podolnjak napominje da novo ustavno rješenje čini upitnim jednako biračko pravo hrvatskih državljana jer inozemni državljanima u izborima za Hrvatski sabor, bez obzira na to što čine oko 10% ukupnog biračkog tijela, mogu birati tek 2% zastupnika.

U sljedećem je izlaganju politički analitičar Davor Gjenero nastojao istaknuti određene dileme u vezi s ostvarivanjem prava nacionalnih manjina u izbornom sustavu RH. Problematizirajući pitanje popisa birača i uvođenja pripadnika nacionalnih manjina u posebne manjinske popise birača, Gjenero je istaknuo da pripadnost manjinskoj nacionalnoj zajednici nije stvar "genetike", nego političkog opredjeljenja i političke volje. Stoga je jasno da bi se svatko trebao sam deklarirati i ne bi se smio unositi u određeni popis birača nekim automatizmom. Kao rješenje problema Gje-

nero je predložio usvajanje procedure registracije birača iz američkog izbornog sustava. Poseban je interes posvetio izborima zastupnika srpske nacionalne manjine. Gjenero je upozorio da je današnji sustav u kojemu političke stranke srpske manjine predlažu istu listu kandidata u svim izbornim jedinicama u suprotnosti s člankom 21 stavak 6 Zakona o izborima zastupnika u Hrvatski sabor prema kojem se kandidatom može biti samo na jednoj listi i samo u jednoj izbornoj jedinici. On smatra da bi se izbor triju predstavnika srpske manjinske zajednice trebao provoditi razmjernim izbornim sustavom, pri čemu bi svaka stranka istaknula listu s tri kandidata te bi se mandati dijelili D'Hondtovom metodom.

Četvrto izlaganje, na temu *Izbori za vijeća i predstavnike nacionalnih manjina* održala je radna skupina u sastavu Tatašević, Jakešević i Lacović. Oni smatraju da je u zakonodavnom i institucionalnom smislu Republika Hrvatska dosegla visoku razinu ostvarenja i osiguravanja prava nacionalnih manjina. Kako bi se dijagnosticirali problemi u vezi s tematikom nacionalnih manjina, provedeno je istraživanje "Funkcioniranje vijeća i predstavnika nacionalnih manjina" u organizaciji Centra za međunarodne i sigurnosne studije Fakulteta političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu. Kao ključni problem izbora za vijeća i predstavnike nacionalnih manjina Tatašević *et al.* identificirali su slab odaziv birača i slabu motiviranost za izlazak na izbore. Zaključili su da bi jedno od rješenja koja bi mogla podići razinu izlaznosti na izbore bilo organiziranje izbora za vijeća i predstavnike nacionalnih manjina u isto vrijeme kada se provode i lokalni izbori. Također su naglasili da bi bilo svrsishodno promijeniti način izbora članova vijeća

kako bi birači imali više utjecaja na to tko će ih u vijeću zastupati, čime bi porastao interes za tu instituciju.

Izlaganje prof. Ivana Koprića nosilo je naslov *Nezavisni lokalni politički akteri u Hrvatskoj*. Riječ je o izrazito aktualnoj društveno-političkoj temi jer nezavisni akteri izazivaju sve više pažnje medija i šire javnosti. Prihvatanje institucije direktnog biranja lokalnih načelnika u Europi, a od 2009. i u Hrvatskoj, djelomično je posljedica krize stranačkog sustava i rastućeg nepovjerenja u političke stranke. No nezavisne aktere nalazimo i u relativno stabilnim političkim sustavima, kao i u sustavima u kojima dominira nekoliko tradicionalnih, stabilnih političkih stranaka. Komparirajući uspješnost nezavisnih lokalnih političkih aktera u nekim europskim zemljama, Koprić je pokazao da se više nezavisnih aktera može očekivati u sustavima koji nisu potpuno konsolidirani te gdje birači nemaju čvrsta politička uvjerenja. Usporedo s jačanjem političkih stranaka i općom konsolidacijom sustava potpora se nezavisnim akterima stabilizira na određenoj razini. Pozitivni efekti uključivanja nezavisnih aktera u političku arenu jesu mogućnost izražavanja šireg spektra interesa birača, raznovrsnost političke ponude, otvaranje kanala za potencijalno izražavanje nezadovoljstva, stabilizacija sustava kroz fragmentaciju aktera, povećanje privlačnosti izbora itd. Analiza podataka iz 2009. godine pokazala je da izravni izbor načelnika nije rezultirao većim uspjehom nezavisnih političkih aktera. Pokazalo se da političke stranke i dalje kontroliraju lokalnu politiku.

Branko Hrvatin, predsjednik Vrhovnog suda RH i predsjednik Državnog izbornog povjerenstva RH, u svojem je izlaganju

iznio nekoliko općih smjernica o nužnom unapređenju izbornog zakonodavstva. Napomenuo je da obveze i odgovornosti izbornih, ali i drugih državnih tijela trebaju biti jasno definirane u izbornom zakonodavstvu. Riječ je o namjeri stvaranja jedinstvenog izbornog kodeksa, što znači da je potrebno objediniti izorno zakonodavstvo u jedinstven zakon o izborima u RH i u njega uključiti sve tekovine koje su od 1990. godine unesene kao običajno pravo i navođene u tzv. Obvezatnim uputama DIP-a. Osim toga nužno je provesti profesionalizaciju Državnog izbornog povjerenstva te inzistirati na neovisnosti DIP-a od utjecaja političkih stranaka. Neovisnost DIP-a temeljna je pretpostavka povjerenja u izborni proces i jamstvo da će odluke biti donesene sukladno zakonu. Također, potrebno je inzistirati na profesionalizaciji izbornih tijela koja provode izbore te na stvaranju zakonodavnog okvira unutar kojega bi izborna tijela preuzela određenu ulogu, a samim time i odgovornost u provođenju izbornog procesa. Pravovaljano određivanje rokova provedbe izbora koji će jamčiti mogućnost edukacije osoba koje sudjeluju u provođenju izbora, ali i edukacije birača ne smije biti zanemareno. Posljednje, ali ne manje važno, jest definirati ulogu medija u praćenju izbornog postupka.

Posljednje izlaganje, *Referendum građanske inicijative i građanska inicijativa*, održala je prof. Biljana Kostadinov. Ona smatra da je referendum građanske inicijative u Republici Hrvatskoj usvojen bez konzultiranja s ustavnopravnim stručnjacima te bez poznavanja poredbenog iskustva primjene te institucije u razvijenim demokracijama. U skladu s tom primjedbom Kostadinov je iznijela niz prijedloga kako urediti referendumski postupak u

hrvatskom pravnom sustavu. Predloženo je važno razlikovanje potrebnog postotka glasova građana za pokretanje referenduma građanske inicijative o prijedlogu promjene Ustava od potrebnog postotka od ukupnog broja birača za pokretanje referenduma o prijedlogu zakona ili o nekom drugom pitanju iz nadležnosti Hrvatskog sabora. Osim toga valjalo bi sniziti ustavno utvrđen potreban postotak građana za pokretanje referenduma. Iz referenduskog odlučivanja o prijedlogu zakona trebalo bi izuzeti prijedloge koji se odnose na prava nacionalnih manjina, kojima se razrađuju Ustavom utvrđena ljudska prava i temeljne slobode, te prijedlozi proračunskih i poreznih zakona. Također bi trebalo zabraniti raspisivanje referenduma u posljednjoj godini trajanja mandata te šest mjeseci nakon održanih parlamentarnih izbora ili godinu dana nakon raspuštanja parlamenta. Kostadinov smatra da bi trebalo zakonom odrediti rok unutar kojega Hrvatski sabor ne bi imao pravo donijeti pravni akt ili neku odluku koja bi sadržajno bila protivna odluci donesenoj na referendumu.

Nakon izlaganja uslijedila je rasprava u kojoj je sudjelovao znatan broj sudionika. Izdvajamo samo nekoliko priloga. Prof. Ante Lauc istaknuo je važnost ljudskog kapitala, to jest njegovih triju aspekata: moralnog, intelektualnog i socijalnog kapitala. U sinergiji tih triju aspekata središnju ulogu ima moralni kapital koji je temelj ostvarenja tzv. zajedničke vizije razvoja društva. Juraj Hrženjak je pak istaknuo važnost donošenja etičkog kodeksa u skladu sa stavkom 2 članka 18 prema kojemu Hrvatski sabor može donijeti kodeks o etičkom ponašanju zastupnika. Hrženjak smatra da bi etički kodeks mogao povećati disciplinu u radu saborskih zastupnika te

bolje dozirati različite zastupničke povlastice.

Najznačajniji doprinos raspravi dao je prof. Robert Podolnjak. On je ponajprije nastojao upozoriti da postoji ozbiljan problem izbornih jedinica koji se očituje u povećanju razlika u broju birača među pojedinim izbornim jedinicama. Prema Podolnjaku, one su poprimile zabrinjavajuće razmjere, dosegnuvši razliku od 27% u broju birača između izborne jedinice s najmanjim i one s najvećim brojem birača. Drugo, jedna od lošijih osobina razmjernih sustava, pa tako i hrvatskoga, jest nemogućnost glasovanja za pojedinačne kandidate. Naime, bilo bi preporučljivo uvesti tu novinu u izorno zakonodavstvo zbog niza razloga. Ona bi omogućila biračima da značajnije utječu na sastav parlamenta, a istovremeno bi oslabila mogućnost stranačkih čelnika da diktiraju tko će ući u parlament. Treće, nisu se ostvarile određene zamisli kada se raspravljalo o uvođenju razmjernog izbornog sustava. Hrvatski izborni sustav zakazao je u ostvarenju višestranačkog sustava u parlamentu, dakle u osiguravanju umjerene fragmentacije. Iz izbora u izbore postoji tendencija bipolarizacije koja se očituje u činjenici da dvije najveće stranke u hrvatskom parlamentu imaju preko 85% mandata. Također, trebalo bi raspraviti o neuobičajenoj karak-

teristici hrvatske političke arene, to jest o predizbornim koalicijama stranaka.

U posljednjem javljanju prof. Ivan Koprčić nastojao je ukazati na široku problematiku pitanja izbornih jedinica. Na regionalnoj razini Koprčić predlaže formiranje pet samoupravnih regija koji bi bile kreirane u skladu s potrebama decentralizacije i jačanja orijentacije regionalnih jedinica na razvoj. Postojeće izborne jedinice nisu skrojene logično, već dijele prostor RH u smislu izbornog inženjeringa; stoga je nužan njihov redizajn. Redizajniranje bi trebalo ići u smjeru koji bi ostvario neku vrstu regionalnog predstavnštva koje bi omogućilo da se vidi koji zastupnici predstavljaju koji dio birača.

Na okruglom stolu izneseno je mnoštvo konstruktivnih prijedloga za unapređenje izbornog zakonodavstva, no nedostajalo je snažnije fokusiranosti. Na skupu je mnogo toga rečeno o izborima triju zastupnika dijaspore te o izborima osam ili devet zastupnika nacionalnih manjina, no zapravo je nedovoljno rečeno o samoj temi skupa, o izborima zastupnika u Hrvatski sabor. Unatoč tome nakladnički niz "Modernizacija prava" Znanstvenog vijeća za državnu upravu, pravosuđe i vladavinu prava značajan je doprinos akademskoj raspravi i koristan savjetnik zakonodavnoj vlasti.

Marko Andabak